

Herdenking Kristallnacht 1938 – 2018

Programma Groningen (+ Winsum en Zuidlaren)

4 – 9 november 2018

Organisatie: Werkgroep Herdenking Kristallnacht Groningen

Waarin vertegenwoordigd: Amnesty International, Stichting Folkingestraat Synagoge, 4 Mei-Projekt, COC, Studio Anderlicht, Humanistisch Verbond, Platform Religie en Levensbeschouwing Groningen

I.s.m.: GRID Grafisch Museum, Stadslyceum, boekhandel Godert Walter, gemeente Groningen, Stichting Een Joodse Erfenis, Vereniging Behoud Synagoge Zuidlaren

4/11 (zondag): Een collectieve Europese herinnering aan de Shoah?

Dr. Stefan van der Poel, Humanistisch Verbond afdeling Groningen

7/11 (woensdag): Woorden zijn niet onschuldig, over gevaarlijke gevolgen van hate speech en discriminerende uitingen in 1938 én nu.

Esther Struikmans, boekhandel Godert Walter

8/11 (donderdag): Herdenking Kristallnacht

met:

-Stille tocht van Grote Markt naar Folkingedwardsstraat 16 (voorm. jeugdsynagoge)

-Lezing door Pauline Broekema *

-Cultureel programma met 4 Mei-Projekt (liederen) **, leerlingen Stadslyceum (gedichten) ***, George Welling (o.a. lied Mijn kleine Kristallnacht) ****

-Presentatie binnenprogramma: Jacques J. d'Ancona

9/11 (vrijdag):

Documentaire Treffpunkt Erasmus (Synagoge Zuidlaren)

Speelfilm Denial (Filmhuis Winsum i.s.m. Stichting Een Joodse Erfenis, locatie: voormalige synagoge Winsum)

Zondag 4/11:

Een collectieve Europese herinnering aan de Shoah?

Dr. Stefan van der Poel

Organisatie: Humanistisch Verbond afdeling Groningen

Humanistisch Centrum, [W.A. Scholtenstraat 2, Groningen](#)

Zondag 4 november 14.00 uur, zaal open 13.30 uur

Toegang: vrijwillige bijdrage

In deze lezing staan de (on)mogelijkheden van een gemeenschappelijke Europese herinnering betreffende de Shoah centraal.

Met de toetreding van de Midden-Europese landen tot de Europese Unie (2004) is getracht te komen tot een gemeenschappelijk Europese geschiedschrijving ten aanzien van de twintigste eeuw. De Shoah blijkt in Midden-Europa echter een geheel andere positie in te nemen binnen de collectieve herinnering dan in West-Europa. De toename van populistische nationale sentimenten en anti-Europese gevoelens maken het debat nog problematischer. Tijdens deze lezing wordt ingegaan op de vraag waarom de herinnering aan de Shoah in Midden-Europa zo gevoelig ligt.

Stefan van der Poel is als universitair docent werkzaam aan de faculteit Geschiedenis aan de Rijks Universiteit Groningen. Zijn specialismen liggen op het gebied van de moderne Joodse geschiedenis en de geschiedenis van Midden- en Oost-Europa.

Na de lezing is gelegenheid voor vragen en gesprek over de lezing en tot besluit napraten met een drankje.

Woensdag 7/11:

Woorden zijn niet onschuldig: over gevaarlijke gevolgen van hate speech en discriminerende uitingen in 1938 én nu.

Esther Struikmans

Organisatie: Boekhandel Godert Walter

Boekhandel Godert Walter, Oude Ebbingestraat 53

Aanvang: 20.00 uur, inloop vanaf 19.30 uur

Toegang: gratis

Reserveren noodzakelijk, via info@godertwalter.nl 050 312 25 23

Precies twee jaar geleden bracht predikante en Midden-Oosten- en Balkandeskundige Esther Struikmans een boek uit, getiteld 'Wat is jullie geheim?'. Hierin brengt zij de positieve en bemoedigende uitkomsten van haar onderzoek in Albanië voor het voetlicht, naar het al eeuwenlang positief en harmonieus samenleven van christenen en moslims in het land. Deze

zogenoemde *positive practice*, ofwel een goed voorbeeld waar andere landen en regio's iets belangrijks van kunnen leren, contrasteert zij in haar boek met de *negative practice* van buurlanden van Albanië (voormalig Joegoslavië), Rwanda en diverse Europese landen in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog, waaronder Nederland.

Speciale aandacht besteedt zij aan alarmsignalen die binnen een samenleving aanduiden dat we ons op een hellend vlak begeven. In haar lezing op 7 november zal zij aan de hand van een aantal heftige en indringende toespraak-fragmenten van politici en journalisten uit onder meer Duitsland, Nederland, Italië, Hongarije en Rwanda laten zien welke grote risico's kleven aan opruiend en discriminerend taalgebruik over minderheidsgroepen en vreemdelingen. Woorden zijn niet onschuldig.

Donderdag 8 november:

Herdenking Kristallnacht met:

19.30 uur: Verzamelen op de Grote Markt

19.50 uur: Korte toespraak door dr. Stefan van der Poel

20.00 uur: Stille tocht van Grote Markt naar Folkingedwardsstraat 16 (voorm. jeugdsynagoge)

20.30 uur: Herdenking in de voorm. jeugdsynagoge o.l.v. Jacques J. d'Ancona

met

Herdenkingslezing door Pauline Broekema *

Cultureel programma met 4 Mei-Projekt (liederen)**

Leerlingen Stadslyceum (gedichten)***

George Welling (o.a. lied Mijn kleine Kristallnacht)****

Locaties:

Grote Markt, voor het bordes van het stadhuis

Voormalige jeugdsynagoge, Folkingedwardsstraat 16 (open vanaf ca. 20.15 uur)

*** Herdenkingslezing door Pauline Broekema:**

Journalist en schrijver Pauline Broekema houdt dit jaar op donderdag 8 november de herdenkingslezing onder de titel 'Berichten bereikten de Hoendiepskade...'. Ze baseert zich onder meer op archiefonderzoek dat ze deed voor haar nieuwe boek 'Het uiterste der zee'. Daarin staan twee joodse families uit Noord-Nederland centraal. Over de onrust die de Kristallnacht veroorzaakte in de joodse gemeenschap van Groningen schrijft ze:

'Ze kwam uit Duitsland en wat daar in haar geboortedorp bij Wuppertal gebeurde, werd verholten in de brieven van haar familie gemeld. In de vroege ochtend van 10 november 1938 ging de synagoge van Elberfeld in vlammen op, winkels en woonhuizen van joden werden vernield of in brand gestoken.'

**** 4 Mei-Projekt:**

- **Lidice**, muziek M. Vacek, tekst J. Holoubek, over de vernietiging van het dorp Lidice door de nazi's en de hoop op een nieuw leven na de vernietiging

- **Graankorrels**, muziek G.J. Niemeijer, tekst Avrom Sutzkever. Teksten die in het getto van Lodz waren begraven en na de oorlog weer bovengehaald door een overlevende partizaan. Inhoud: onze woorden zullen weer aan het licht komen en het volk voeden om voort te leven.
- **Mayn Rue-Platz**, arrangement P. Kole, tekst Morris Rosenfeld. Over de sweatshops waarin voor pogroms gevluchte Oost-Europese Joden in New York moesten zwoegen rond de vorige eeuwwisseling
- **If I were President**, muziek L. Larsen, tekst Roberto (10) uit Pula. De vredeswens van een kind uit de Joegoslavische oorlog. "Als ik de baas was, wierpen de bommenwerpers snoep af en kwamen er ballonnen uit de kanonnen.

Pianobegeleiding: Olga Karelava; zij zal ook nog een toepasselijk pianowerk uitvoeren.

*** Voordracht gedichten over de Kristallnachtherdenking

door leerlingen Stadslyceum / presentatie posters i.s.m. GRID Grafisch Museum

Het Stadslyceum en het GRID Grafisch Museum hebben dit jaar samengewerkt in een project waarbij leerlingen gedichten en drukken, geïnspireerd op de Kristallnacht. Twee leerlingen zullen op 8 november hun zelfgeschreven gedicht voordragen.

Leerlingen 4, 5 of 6 havo en atheneum werden uitgenodigd een gedicht te schrijven dat gaat over de Kristallnacht. Ze mochten daarin hun eigen gedachten over deze gebeurtenis verwerken.

Op deze manier werden de leerlingen ertoe aangezet om een zelfstandig onderzoekje te doen naar de (betekenis van) de Kristallnacht en erover met anderen te praten. De leerlingen namen ook deel aan een workshop onder leiding van een bekende dichter.

Deze leerlingen gaan op dinsdag 30 oktober in GRID Grafisch Museum tijdens een workshop hun gedicht op posterformaat verbeelden, in de stijl van de naamgever van onze school, H.N. Werkman. De 16 posters worden tentoongesteld in het Stadslyceum.

Alle inzendingen worden zorgvuldig gelezen, bekeken en beoordeeld door een jury. Daarin zitten Arianne Blik, Wibe Balt, mw. Anne de Haan (GRID Grafisch Museum) en een lid van de Stichting Folkingestraat Synagoge.

De twee mooiste gedichten worden afgedrukt op een van de drukpersen in GRID Grafisch Museum op een echte poster. Deze twee gedichten worden bovendien, door de dichters, op de avond van 8 november tijdens de herdenking voorgedragen in de voormalige jeugdsynagoge.

**** George Welling: Mijn kleine Kristallnacht

Singer-songwriter George Welling werd in 1953 geboren in Utrecht maar dat zelfde jaar verhuisde hij met zijn gezin naar Amsterdam. Daar groeide hij op in de Watergraafsmeer.

Grenzend aan de Watergraafsmeer was de Transvaalbuurt: een buurt die voor de oorlog voor een groot deel door joden werd bewoond: kleine middenstanders, diamantbewerkers en straathandelaars. Op de hoek van de Polderweg en de Linnaeusstraat stond de grote Synagoge Oost, in 1928 ingewijd.

In de oorlog werd het overgrote deel van de joden uit de Transvaalbuurt vermoord. In 1956 werd de synagoge gesloten en in 1962 afgebroken. Nadat alle belangrijke zaken uit de synagoge

verwijderd waren, was zij aan het verval overgeleverd tot de afbraak.

De opgroeiende jeugd in de buurt droeg flink bij aan het verval: George was één van hen. Daarover gaat zijn verrassende lied Mijn kleine Kristallnacht.

Ook zingt hij zijn lied Muiderpoortstation dat vorig jaar op 9 november op de Grote Markt zijn première beleefde.

Herdenking Kristallnacht in Zuidlaren en Winsum

Zuidlaren: synagoge

Vrijdag 9 november, 20.00 uur: documentaire Treffpunkt Erasmus

Deze documentaire van Annet Betsalel vertelt het verhaal van twee Wehrmachtsoldaten die hun leven op het spel zetten door Joden te helpen en ze te voorzien van valse identiteitspapieren. Een van hen overleeft de oorlog niet, de ander wordt een bekend graficus in Oost-Berlijn.

Treffpunkt Erasmus schetst het heldhaftige gevecht tegen onrecht en een levenslange vriendschap tijdens de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog.

In de nacht van 9 op 10 november blijven ter herdenking van de Kristallnacht de lichten in Synagoge Zuidlaren branden.

Locatie: Synagoge Zuidlaren, Zuiderstraat 1

Entree: gratis

Aantal plaatsen is beperkt, graag reserveren via info@synagogezuidlaren.nl | 050 406 1210

Organisatie: Vereniging Behoud Synagoge Zuidlaren

www.synagogezuidlaren.nl

Winsum: voormalige synagoge

Vrijdag 9 november, 20.30 uur (inloop 20.00 uur): speelfilm Denial (UK/USA, 2016, 105 min.)

De speelfilm Denial is gebaseerd op het boek History on Trial: My Day in Court with a Holocaust Denier uit 2005. Hierin staat het waargebeurde verhaal centraal rond de rechtszaak waarin historicus en holocaustontkenner David Irving de kritische schrijfster Deborah Lipstadt beschuldigt van smaad. De rechtszaak vindt in 1996 in Londen plaats. Irving kiest daarvoor in plaats van de VS waar Lipstadt woont omdat de bewijslast in het Engelse rechtssysteem bij de beschuldigde ligt. Lipstadt moet bewijzen dat Irving liegt en dat is lastig omdat de Nazi's veel bewijsmateriaal hebben vernietigd.

Denial is een film met actuele relevantie voor het debat rond vrijheid van meningsuiting, onredelijkheid, leugens, manipulatie van bewijsmateriaal en nepnieuws.

Locatie: Voormalige synagoge Winsum, Schoolstraat 24

Entree: € 6,50

Reserveren via: filmhuiswinsum@gmail.com

Organisatie: Filmhuis Winsum i.s.m. Stichting Een Joodse Erfenis

www.sjoelplein.nl